

NOTE DE LECTURĂ

Alexandru Surdu, *A sufletului românesc cinstire*, Editura Renaissance, București, 2011.

Filosof și scriitor cu o bogată activitate științifico-filosofică și publicistică, academicianul Alexandru Surdu s-a obișnuit să ne ofere pentru lectură în ultimii ani, din când în când, câte un volumaș de eseuri, plăcute la lectură și elegante, ca ținută editorială. Bine scrise, cu multă expresivitate și delicatețe lingvistică, eseurile din *Comentarii la rostirea filosofică* (2009), *Dragobetele, povestea iubirii la români* (2010) și *Izvoare de filosofie românească* (2010) – nu sunt apariții editoriale obișnuite, ele trecând dincolo de „canoanele” statornicite ale speciei literare: un fin filon de înțelepciune poate fi perceput cu ușurință, de oricine, ca străbătând de la un capăt la altul conținuturile lor. Nu altfel este conceput ultimul volum publicat din această serie – *A sufletului românesc cinstire* (Editura Renaissance, București, 2011). Recunoaștem aici un „stil” de a face eseistică specific filosofilor, prefigurat în cărțile lui Lucian Blaga și Vasile Băncilă și continuat în lucrările lui Mircea Vulcănescu și Constantin Noica – scrieri unde ideea este frumos logodită cu metafora iar neologismele sunt măiestrit împletite cu limbajul vechilor „scripturi”. O undă discretă de parfum ardelenesc, marcat de adâncă chibzuință și de cuminte așezare a gândului peste gând, impregnează toate cele 16 caligrafieri pe teme diverse ale volumului.

Încă din „Prefață” autorul arată descumpănirea sufletească la care a ajuns românul în această epocă a globalizării, când s-a trezit peste noapte deposedat de bunuri, sărăcit și umilit iar, apoi, avem reprezentarea schițată a unei *patrii* care nu le mai poate oferi ocrotirea necesară fiiilor săi, câtă vreme pe străzile orașelor aleargă dulăi hămesiți „care se strâng în haite, iar pe deasupra lor trec stoluri negre de ciori și de corbi în căutare de hoituri, în timp ce cloțanii ies chițâind de prin munți de gunoaie lăsate la dospit... Vezi pretutindeni ruine de fabrici și uzine, ziduri de hale prăbușite, silozuri goale și ruginite scârțâie în vânt și atârnă parcă din nori macarale părăsite ca niște spânzurători uriașe, pe care le sparg apoi nevoiașii cu barosul, ca să tragă din ele sârme și fiare coclite. Ogoarele care se întind năpădite de pir, de rogoz și scaieți, arse pe alocuri de foc și năpădite de soare, se nisipesc treptat semănând a pustie. Porcii, caii și toate vitele au fost lăsate să moară de foame, rozând la zăbrele de cușcă, ca și găinele care se mâncau unele pe altele sau erau arse cu rațe și găște cu tot în crematorii de către călăii îmbrăcați în salopete de cosmonauți...” (pp. 8-9). Înstrăinat și îndepărtat de tot ceea ce era valoros și curat în obiceiurile, în tradițiile și-n viețuirea lui cotidiană, statornicită

de-a lungul veacurilor, aflat acum într-o situație mai mult decât stânjenitoare, românul a ajuns pribeag fără de rost și fără de voie printr-o Europă crizată și neurastenică, fiind pe cale de a-și pierde limba, configurația sa etnică și însăși identitatea. Din astfel de stări de lucruri sunt „rupte” aceste reflecții, eseistul precizând că el nu a făcut altceva decât să consemneze „o parte din tânguiriile sufletului românesc sau ale duhului nostru, căruia am încercat după puterile noastre să-i aducem cinstirea cuvenită” (p. 12).

Coborând către izvoarele sufletului românesc, scriitorul stăruie asupra importanței elementului educațional în „formarea” individului uman și a conviețuirii lui în cetate, care, în dobândirea de cunoștințe noi, mai ales a celor de natură tehnică, poate fi socotită chiar echivalentul supraviețuirii în străvechile așezări traco-getice – mărturie în acest sens stând armele de apărare și de atac, precum „celebrele rapiere de tip Boiu, fabricate în Transilvania și cunoscute până în țările nordice” (p. 14). Toate acestea demonstrează că strămoșii noștri îndepărtați stăpâneau știința prelucrării metalelor, așa-zisa *ignotehnică*, armele menționate având „pe mânere însemnul spiralei, marca faurilor daci, care se închinau la zeitatea Ignis, a focului și a soarelui dogoritor” (Ibidem). Înfrânți de legiunile romane prin numărul covârșitor de soldați al acestora, geto-dacii care stăpâneau meșteșugul prelucrării fierului au fost uciși sau luați în prizonierat la Roma, în locul lor fiind aduși meșteri străini, din Iliria și Dalmația. Apoi, după două secole de stăpânire romană în Dacia, armata și meșterii imperiali au fost retrași în sudul Dunării, în timpul împăratului Aurelian (271-275 d. Chr.), autohtonii fiind lăsați în voia sorții, fără posibilitatea practică de a-și fabrica armele de apărare, atât de trebuincioase în vremea frământată a marilor migrații ale popoarelor, din această parte a bătrânului continent.

Dar trebuie să subliniem că procesul educațional, implicând inclusiv acumularea unor cunoștințe tehnice, era în antichitate un proces complex, grupurile de tineri și de adolescenți fiind selecțate și instruiți în așa-zisele „case ale bărbaților” (*andreion*), în baza unor criterii foarte riguroase, autorul amintind, în acest sens, de *telchini* și de *cabiri*, cei din urmă fiind „reprezentați pe monumente ca purtători de ciocane (însemne ale faurilor). Practică menținută uneori și la jocurile noastre de călușari” (p. 15). Așadar, pe la 12 ani, în comunitatea românească timpurie băieții erau luați și duși la stână pentru a deprinde meseria păstoritului, urmând ca de la 20 de ani să treacă în „clasa” junilor, căpătând „atribuții social-organizatorice, matrimoniale și festivalice: păzeau comunitatea, judecau abaterile, organizau petrecerile, nunțile, jocurile...” (p. 16).

Sub semn creștin, odată cu „creșterea” culturală înregistrată în evul mediu, când la noi s-au impus scrierile religioase în limba slavonă, este amintită, în anul 1495, „sfânta biserică și școala” din Șcheii Brașovului, care funcționa pe două „cicluri” de învățatură: „unul primar, cu termen redus, și unul superior, pentru viitorii dascăli și preoți, la care se învăța slavona, dar și greaca și latina” (p. 21). Perioada de glorie a primei școli românești, aceea de pe lângă Biserica Sf. Nicolae, din Șcheii, a fost, conchide autorul, cea a „tiparului coresian”, ea continuându-și, apoi, activitatea câteva secole la rând, dar intrând în penumbră în veacul al

XIX-lea, când se înființează Gimnaziul ortodox român, care se va numi Liceul „Andrei Șaguna”.

Pe urmele reflecțiilor lui Lucian Blaga și Constantin Noica, care se arată în scrierile lor uimiți de „biserițele” maramureșene, academicianul Alexandru Surdu se referă și el cu admirație la zestrea spirituală și naturală a satelor din nord, „pierdute printre dealuri și văi, pe care le recunoști de la mare distanță după turlele imense de biserici, cum nu se mai văd pe alte meleaguri. Un fel de turnuri Eiffel ale românității creștine (p. 23). Dar aceste descrieri plastice constituie doar un pretext pentru a relata o întâmplare mai puțin obișnuită, petrecută la începutul secolului XX, când „pe un deal de lângă satul Ieud, în turla unei astfel de biserici, a unei mănăstiri străvechi (din 1364), preotul Artemiu Anderco a găsit un sbornic (miscelaneu), o culegere de texte manuscrise și tipărite, cu 211 file, de format în 4° (20x16 cm). Manuscrisul a fost adus, în anul 1921, de către Andrei Bârseanu, atunci vicepreședinte al Academiei Române, la Biblioteca Academiei, unde a fost prezentat sub denumirea de *Codicele de la Ieud*. Dar *Sbornicul* sau *Miscelaneul ieudean* avea să fie „rupt în bucăți, ce-i drept nu cu toporul, cum au făcut-o găsitorii Tezaurului de la Pietroasa, dar tot în patru bucăți, cu cote diferite, în depozite diferite” (p. 25). Această „sfășiere” a lucrării a îngreunat cercetarea manuscrisului, în integralitatea lui, cele patru părți fiind studiate separat, adică în următoarea formă descompusă: două părți din *Manuscrisul de la Ieud* (în slavonă de mână și de tipar, dar și în chirilică românească), *Pravila* și *Legenda Duminicii*. Dar filosoful devine entuziast când, în cele din urmă, intră și în posesia copertelor: „avem... și copertile de lemn, acoperite cu piele afumată, între care s-a găsit cândva și miezul cărților înstrăinate azi” (p. 25). Apoi a urmat o perioadă fastă pentru această comoară a spiritualității noastre: interesul stârnit de *Codex* a dus la fondarea *Festivalului Național „Codicele de la Ieud”* care, în 2010, înregistra cea de-a XVI-a ediție!

În această manieră, deosebit de limpede în expunere și de plăcută la lectură, abordează eseistul și alte aspecte interesante ale vieții spirituale românești. Dintre aceste „episoade” eseistice vom aminti: descoperirea *Primului paremiar românesc*, în 1967, de către preotul doctor Vasile Oltean – directorul Muzeului celei dintâi școli românești din Scheii Brașovului, datând cu 200 de ani dinainte de paremiile mitropolitului Dosoftei al Moldovei; cazul echivalențelor în limba română a categoriilor logicii lui Aristotel în *Compendiolum*-ul de logică al lui Dimitrie Cantemir, cu folosirea unei terminologii deosebit de sugestive (ca *ceință* sau *estime*, *câtință* și *feldeință* – în loc esență, cantitate și, respectiv, calitate); rememorarea unor pagini din istoria creștinismului autohton, unele învăluite într-o ușoară aură de legendă, prilejuite de bicentenarul Mitropolitului Andrei Șaguna; jubileul de un veac și jumătate de la înființarea Asociațiunii Transilvane pentru Literatură Română și Cultura Poporului Român (1861-2011) constituie prilejul evocării unor mari bărbați ai spiritualității noastre care, în vremuri de restriște, „au încercat și chiar au reușit, adesea cu sângele lor, să spele rușinea timpului” (p. 80); scoaterea la lumină, din penumbrelor milenare ale timpului, a „cetății cu nume de regină” – Cidonia (Codlea); varianta unui spațiu cultural distinct al românilor,

Spațiul Bărăganului, în viziunea filosofului „astral” Vasile Băncilă, ca o replică la *Spațiul mioritic*, fapt recunoscut și de marele gânditor Lucian Blaga, în însemnările sale, unde se referea la *Dunărea împărătească*. Apoi, în continuarea lecturii, aflăm cu mirare că limba în care vorbește Dumnezeu cel mai bine, cel puțin în primul verset al *Evangeliei după Ioan* („La început a fost cuvântul...”), este chiar limba română, aceasta în baza descoperirii lui Noica prin care alăturarea românească a lui *întru* cu *rostire* sugerează spontan ideea că „întru obârșie era rostirea”, prin care *Logosul* și *Începutul* sunt nu doar cosubstanțiale, dar și simultane în planul acțiunii; iar fermecătorul povestitor George Ungureanu, aflat în preajma centenarului, „un colindător prin timp, cu vreo viteză numai de el știută...” (p.112), fiind situat mereu în lăuntru întâmplării pe care o povestește, este botezat, simplu și convingător: „povestașul de la Câmpulung.” Alte glose sunt consacrate unor cărți, ca aceea a lui In Itu – *Pe culmile bucuriei. Jurnalul zidirii* –, unde comentatorul surprinde interesul ființei umane de „a pătrunde, dacă nu cu adevărat, cel puțin cu ochii minții, în tainele acestei construcții, care este zid și om, facere și desfacere...” (p.116). Mai implicat este eseistul când vine vorba de scrierile din tinerețe ale lui Constantin Noica, acesta, fiind „cam agitat” de felul lui, „se urca și cobora din mers în tranvaiele cu cai”, tot atunci publicând o carte de filosofie extrem de originală – *Mathesis sau bucuriile simple* –, care era o pledoarie pentru o viață trăită fără excese și cu măsură în toate, cam după dictonul grecilor antici, datorită ființei umane fiind de a evita apriori cele șapte păcate „gnoseologice”; iar comentariul dedicat aspectelor morale ale existenței omenești continuă, într-un anumit fel, în microseul „Petre Andrei despre fericire”, cu referiri la o lucrare despre fericire a acestuia, evident de inspirație aristotelică, dacă ne gândim cât de mult se aseamănă ideile acestuia cu reflecțiile Stagiritului din *Etica nicomahică*: „ca și bucuria, fericirea este legată în mod evident de plăcere, durerea și suferința fiind opuse acesteia...” (p.137). „Duhul sărbătorii” și „Povestea iubirii la români” – sunt alte cercetări iedite, dedicate acum specificului spiritualității românești de odinioară, ținând de normele nescrise ale tradițiilor noastre ancestrale, semnalate anterior și de Vasile Băncilă, după cum „circuitul complex al iubirii la români începea cu dragostea de mamă, trecea firesc prin dragostea de frate și de soră în sânul familiei, care era extinsă apoi spre toată comunitatea prin fărtași și prin surate, ajungând la confruntarea dramatică a logodnei din dragoste, urmată apoi de logodna reală și de căsătorie, după care se încheia pentru o vreme tot cu dragostea de mamă, cea roditoare de pruncie, și cu deschiderea unui alt ciclu, pe fundalul permanent al dragostei pentru întreaga natură și pentru Maica Domnului, care le-a ascultat rugăciunile” (p.184).

Avem, așadar, în aceste tablete filosofice, câteva gânduri din care se configurează sufletul colectiv al acestui neam – suflet asupra căruia au reflectat și Blaga, și Băncilă, și Noica și multe alte spirite alese ale Panteonului nostru cultural. Pe urmele acestor vrednici înaintași a purces și filosoful de la Brașov, scriind nu doar frumos, ci și credibil, am putea spune chiar că ținând o mână pe pană și alta pe inimă, de unde au rezultat aceste caligrafii mirifice: „Oricum ne-am imagina sufletul nostru, ca spirit sau ca duh, el este legat de locurile acestea: de munți, de

plaiuri și de ape, de bărăgane și de mări, din care s-a ridicat, cu voia Bunului Dumnezeu, și în care se va întoarce...” (p. 195).

Iar cu acest gen de reflecții, în care ne regăsim cu totul contopiți cu sufletul neamului nostru, de care, în ultima vreme, ne-am cam îndepărtat, nu putem fi decât solidari!

Eugeniu Nistor

Gheorghe Novac, *Tratat de praxiologie analitică*, Editura Dealul Melcilor, Brașov, 2012

Doi termeni din titlul lucrării, ambii legați de praxiologie, atrag în mod deosebit atenția, tratat și analitic. Primul are un statut paradoxal. El sugerează că această știință socială, ce nu are încă un statut universitar recunoscut, aflată în curs de constituire, ar fi ajuns la o deplină maturitate, încât să permită realizarea unui ansamblu enciclopedic de cunoștințe. Ceea ce implică ideea că lucrarea cuprinde și achizițiile praxiologilor de până acum, în special cele din opul lui Tadeusz Kotarbinski, *Tratat despre lucrul bine făcut* (1955). Autorul se referă într-adevăr la el, cu precizarea că acesta este o praxiologie filosofică, un fel de înțelepciune, care privește însă numai două din componentele acțiunii sociale, actul elementar și produsul. Celălalt termen pare să aibă, dacă am înțeles bine intențiile autorului, trei semnificații: una de logică aristotelică, alta structurală și una vizând analiza acțiunii și interacțiunii sociale.

Conform celei dintâi lucrarea d-lui Novac cuprinde nu două, ca la filosoful antic, ci trei analitici, care constituie și cele trei părți ale *Tratatului*, cea referitoare la întregul elementar numit *praxem* (cf. gr. *praxis*, acțiune, activitate), altfel spus interacțiunea socială, cea privind componentele acestuia, în număr de 16, numite actoni (cf. lat. *actio*, acțiune, faptă) și aceea despre stările acțiunii, în număr de 32 (cele luate în calcul). Dimensiunea logică nu apare însă în modalitatea ei formală, ci numai într-una descriptivă, de pildă, când expune felul în care obiectul interacțiunii se leagă de alți câțiva actoni (§ 10.4) sau modul în care se articulează regula actului elementar ori a praxemului (§§ 15.7-8). Sensul structural are în vedere toate cele trei părți: alcătuirea întregului, multiplele aspecte sub care sunt tratați cei 16 actoni, dintre care cinci sunt acte elementare cu o organizare bine precizată (de opțiune, de executare, pretențional, de judecare și de plată), un fel de nucleu în jurul căruia se mișcă toate celelalte 11 componente, și cele 32 de stări praxionomice care definesc simultan, din diverse perspective, sau succesiv modalitățile de existență ale acțiunii, interacțiunii și ale părților acestora. A treia semnificație se relevă ca un veșmânt care învăluie și dezvăluie totul, întreaga lucrare nefiind decât o lungă examinare, explicare și interpretare a tuturor componentelor și stărilor acțiunii sociale.

Acum, cuvântul *praxem* este o invenție a autorului, prima, dar nu ultima, întrucât lucrarea sa cuprinde, cum arată *Vocabularul de praxiologie* de la finele ei, un număr de 131 de concepte, dintre care, dacă le-am evaluat bine, 81 noi, iar 50

cunoscute, redefinite însă din perspectiva epistemologică originală în care e scris întregul *Tratat*. Întrebare firească: la ce bun această pletoară de termeni noi? Putea fi ea evitată? Răspunsul e, fără nici o prejudecată sau îndoială, negativ. De ce? Fiindcă ea a fost generată, în fond, de un singur concept care, o dată acceptat și înțeles, nu mai poate feri autorul sau cititorul de cunoașterea și a altora. E vorba de sintagma care instituie și constituie noua orientare metodologică a lucrării: *deplasare praxiologică*. Adică trecerea inevitabilă, independentă de voința, preferințele sau capriciile agentului, a unor componente ale acțiunii, de regulă un mijloc de acțiune sau produsul, din sistemul de referință al agentului, în care sunt sau au fost folosite ori realizate, în cel al regentului, cel care suferă efectele acestora și care răspunde celui dintâi, după ce le-a judecat în funcție de tipul lor (pozitive sau negative), cu o plată adecvată acestora. Nu e greu de observat că simpla definire a noțiunii fundamentale a acestui gen de praxiologie implică în chip necesar folosirea a încă șapte concepte, dintre care unul nou (regent) și șase cunoscute. Acestea din urmă sunt însă parțial sau total (sistem de referință) redefinite, întrucât au căpătat dimensiuni noi, necunoscute până acum. Același lucru se întâmplă și când sunt utilizate celelalte concepte specifice praxiologiei analitice.

Mecanismul deplasării unor componente ale acțiunii dintr-un sistem de referință în altul constituie schema ontologică și, în același timp, epistemologică prin care pot fi descrise, explicate și înțelese toate faptele sociale, indiferent de tipul lor. Autorul aplică acest model atât unor acțiuni foarte simple, de pildă, un indian își confecționează un obiect de podoabă, Maria cumpără o pâine sau A îl împușcă pe B, unora ceva mai complicate, bunăoară cearta dintre un secretar de ambasadă și șeful său direct, ori unora foarte complexe cum e cariera unui om de afaceri, Karl Wittgenstein, tatăl marelui filosof vienez. Nu știu dacă intenționat sau nu, el alege aceste acțiuni din diferite domenii, epoci și culturi. Acest fapt pare să sugereze că avem de-a face cu o metodă al cărei potențial descriptiv și explicativ este incontestabil, verificabil și universal. Ceea ce înseamnă că ea poate fi utilizată și de specialiștii din multe alte științe sociale. Or, asta e o contribuție de prim rang la analizele pe care le fac ei și, deopotrivă, la înnoirea și dezvoltarea lor metodologică.

Conexiunea subtilă dintre concepte, fie noi, fie vechi, coerența și consistența lor, creează un discurs original și un univers profund inteligibil, deși foarte complex. Asta face din *Tratat* o adevărată mină de noutăți. Nu e locul aici, evident, nici măcar să le enumerăm. Așa încât voi încerca să prezint doar câteva, cele care mi s-au părut mai relevante. De primă urgență cred că e înțelegerea mai aplicată, fie și sumară, a ceea ce înseamnă *sistem de referință*. Acesta nu e doar un mediu, cadru, situație, sistem de acțiune sau de valori, cum e cunoscut până azi, ci o diviziune a câmpului social, un spațiu-timp ordonat cultural și funcțional în care agenții și regenții își desfășoară acțiunile specifice după anumite principii și reguli, în funcție de ceea ce autorul numește *coordonate de sistem*, în număr de cinci (persoană, nevoi, scop immanent, proprietăți, adică bunuri materiale și spirituale, și putere operațională). Ordinea în acesta e instituită sau moștenită și menținută de regent, agentul dominant în acest cadru, iar *sensul de mișcare* al tuturor acțiunilor

oricărui agent e prescris ca ordin de executat în funcție de unele din elementele coordonatelor sale de sistem. Dacă acesta e în favoarea coordonatelor sale, acțiunile sunt aprobate sau, cel puțin, îngăduite, în cazul contrar ele fiind dezaprobatate sau interzise. Principiile, regulile și normele după care se desfășoară acțiunile formează, ele însele, un sistem numit *referențial praxionomic*, adică ansamblul instituit, agreat sau aprobat de regent, format, după calculele autorului, din șapte coduri de bază, indiferent de statutul lor social (scrise-nescrise, oficiale-neoficiale, legale-ilegale etc.): obiecte, adică acțiuni și produse, juridic, moral, tradiții, directive de creare, de proiectare și cel informal. Din păcate, nu e loc aici pentru alte amănunte.

Alte două noțiuni semnificative, oarecum înrudite, sunt *matrice analitică* și *matrice de stare*. Prima numește un tabel format din cinci linii, corespunzător celor cinci acte elementare din structura praxemului, și 11 coloane, după numărul părților fiecărui act elementar (spațiu, timp, agent, acțiune, obiect, motiv, scop, mijloace, regulă, produs și valoare). Intersecția dintre ele delimitează așa-numitele *căsuțe analitice*, în cadrul cărora sunt precizate, în notații simbolice, întreaga cunoaștere pe care un analist praxiolog o poate dezvolta despre fiecare din cei 16 actoni. E un fel de fișă contabilă a cunoașterii privind o interacțiune socială concretă sau ipotetică. Cu totul altul e conținutul unei matrici de stare. Acesta e format dintr-un ansamblu de termeni ce îndeplinesc rolul unor atribute de stare. De remarcat că acestea sunt sinonime ale atributului central ce definește o stare praxionomică, de pildă, liber, imaginar, revoltat, dependent etc., unele numite de autor *conceptuale*, existente în dicționarele de sinonime, altele *empirice*, identificabile doar în exprimările vorbitorilor unei limbi, mai ales la nivelul limbajului comun. Noutatea adusă de această diferență este sinonimia factuală, ca să spun așa, de care nici lingviștii, nici specialiștii în alte științe sociale, nu au aflat încă. Două anexe la lucrare (IIA și IIB) conțin materia celor 32 de matrici pentru stările analizate.

Aceste anexe relevă unul din cuplurile esențiale de modalități în care există acțiunea socială. E vorba de *stările α* sau generale, așa cum se găsesc în textele despre acțiuni, interacțiuni, procese sau fenomene sociale, și *stările β* sau speciale, generate de particularitățile celor cinci tipuri de acte elementare. Pe lângă cele menționate, numite de autor elementare, stările au fost clasificate în încă patru categorii duale: slabe sau tari, cu trecere descendentă între poliile lor, cu trecere ascendentă sau cu trecere de echilibru, particulare sau universale, principale sau secundare. Toată partea a treia din *Tratat* se constituie astfel ca o amplă noutate, în care se pot afla o mulțime de lucruri inedite și pertinente privind acțiunile sociale. Așa sunt, bunăoară, conceptele *legătură praxionomică* și *baze de legare*, dezvoltate în capitolul 30. Prima reprezintă conexiunea dintre doi actoni simpli (cei 11) sau complecși (cei 5) care conferă acțiunii socio-umane coerență, consistență, unitate și logică. A doua constă în suportul practic, socio-cultural, al legăturii praxionomice. Bazele de legare sunt de trei feluri: *structurale*, cele care țin de structura praxemului și modelele de acțiune transmise de la un agent la altul și de la o generație la alta, *teoretice*, în număr de 10, de pildă, natura umană, imperativul

categoric sau regula de aur, interesele agentului, regulile morale sau drepturile, și *empirice*, în total 74, consideră autorul, cum ar fi nevoi, decizii, scopuri, instincte, emoții, pasiuni, virtuți, vicii, familie, prieteni, grup social, firmă, comunitate, societate etc.

Există, numeroase alte noutăți în cuprinsul *Tratatului*. Dezvoltate în diverse pasaje ale lucrării, ele afectează în mod direct o serie de discipline sociale cum sunt sociologia, psihologia, științele juridice, cele politice, etica, lingvistica, axiologia, filosofia etc., constituind tot atâtea contribuții la patrimoniul cognitiv al acestora. Dar contribuția majoră a autorului la aceste științe e cuprinsă în cele trei pagini și ceva de *Concluzii generale*, un adevărat *finis coronat opus*. Ele sunt o descriere concisă a metodei de cercetare specifice praxiologiei analitice, inexistentă în oricare altă disciplină sau știință socială. Aceasta e formată din șase etape, din care trei sunt cele trei Analitici amintite, apoi o fază pregătitoare și una de încheiere, *Raportul final*. Etapa a V-a, Analitica rețelilor praxionomice, adică a lanțurilor de praxeme care definesc un anumit fragment de activitate, nu a fost dezvoltată în *Tratat* decât în linii generale, pe un caz ipotetic, întrucât, spune autorul, nu a găsit modele descriptive ale unei astfel de realități. Cercetarea oricărei interacțiuni concrete poate fi făcută însă și fără aceasta, întrucât ea solicită mai degrabă un studiu separat, cu tematică distinctă, cu toate că, împreună cu ea, ar fi mai complexă și împlinită.

Faptul că autorul publică o lucrare de amploare cum e acest *Tratat* fără să fi înfățișat specialiștilor, în mod treptat, diversele sale descoperiri, în special cea a praxemului, atestă o înclinație spre solitudinea cercetării, cu toate riscurile ei. Se ascunde, poate, în aceasta și o atitudine mai ieșită din comun. Aceea de a face publice numai ideile sigure și verificabile, nu diverse ipoteze riscante. Nu e din cei care asaltează continuu revistele și editurile cu textele sale, ci un ardelean scump la vedere care gândește încet, vorbește puțin, dar când o face e cu temei și cu miez. Dovadă puținele lucrări publicate până acum, aproape toate după pensionare. Debutază cu un serial de 23 articole despre praxem, început cu „Despre lucrul bine făcut”, în Revista Astra Brașov, nr. 3/1998, și terminat cu „Obiectul interacțiunii sociale”, în nr. 9/2000. Au urmat două articole ceva mai ample: „O întrebare absentă din științele sociale”, Revista de teorie socială, nr.1/2000, și „Două specii de praxiologie”, Revista de filosofie, nr. 1-2/2002. Demnă de remarcat este evoluția cercetărilor despre interacțiunea socială. Procesul începe în anul 2000 cu o carte de mici dimensiuni, *Praxemul sau unitatea elementară de interacțiune socială*, Editura Orientul Latin Brașov (format 12,5/19 cm. 266 p.), continuă cu *Teoria praxemului. O introducere în analiza praxionomică*, Editura Universității Transilvania din Brașov, 2005 (20,5/26,5 cm., 751 p.), pentru a ajunge în 2012 la *Tratat de praxiologie analitică*, Editura Dealul Melcilor Brașov, 2 volume (17,5/26 cm., în total 1463 p.). Se poate urmări astfel drumul ascendent, dar tot mai extins și profund, al dezvoltării unei teorii și, în același timp, al noii discipline generate de ea, praxiologia analitică.

Victor Emanuel Gica